

Іріна Хавіна

кандидат педагогічних наук, старший викладач, кафедра педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”;
Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-9038-0892
E-mail: irinakhavina@gmail.com

Юлія Чебакова

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-9317-8585
E-mail: chebakova.khpi@gmail.com

**МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІОНАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО УСПІШНОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО
КУРСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Анотація: досліджено емоційну складову професійної компетентності майбутніх фахівців. Зосереджено увагу на рівні емоційної готовності студентів перших курсів до успішної навчальної діяльності у закладах вищої освіти. Описано методики, що дозволяють виявити рівні навчальної мотивації, інтересу та емоційних станів у студентів перших курсів закладів вищої освіти до успішної навчальної діяльності. За результатами дослідження сформовані висновки щодо значущості емоцій для студентів перших курсів під час навчання у закладах вищої освіти.

Ключові слова: емоційна готовність, навчальні діяльність, компетентність, заклади вищої освіти, студенти перших курсів.

Irina Khavina

PhD in pedagogy, senior lecturer at pedagogy and psychology of social systems management department of the academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine
E-mail: irinakhavina@gmail.com

Yulia Chebakova

PhD in pedagogy, associate professor at pedagogy and psychology of social systems management department of the academician I. Zyazyun, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine
E-mail: chebakova.khpi@gmail.com

**RESEARCH TECHNIQUES OF EMOTIONAL READINESS FOR SUCCESSFUL
EDUCATIONAL ACTIVITIES OF FIRST YEAR STUDENTS IN HIGHER
EDUCATION INSTITUTIONS**

Abstract: the emotional component of the professional competence of future specialists has been investigated. Attention is focused on the levels of emotional readiness of first-year students for successful educational activities in higher education institutions. Methods are described that allow identifying the levels of educational motivation, interests and emotional states in first-year students of higher education institutions for successful educational activities. The conclusion is made about the importance of emotions among first-year students during their training in higher education institutions.

Key words: emotional readiness, educational activities, competence, higher education institutions, first year students.

Ірина Хавина, Юлія Чебакова

**МЕТОДИКА ІССЛЕДОВАНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ К УСПЕШНОЙ
УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У СТУДЕНТОВ ПЕРВОГО
КУРСА В ЗАВЕДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация: исследована эмоциональная составляющая профессиональной компетентности будущих специалистов. Сосредоточено внимание на уровне эмоциональной готовности студентов первых курсов к успешной учебной деятельности в заведениях высшего образования. Описаны методики, позволяющие выявить уровни учебной мотивации, интересов и эмоциональных состояний у студентов первых курсов заведений высшего образования к успешной учебной деятельности. Сделан вывод о значимости эмоций у студентов первых курсов во время учебной подготовки в заведениях высшего образования.

Ключевые слова: эмоциональная готовность, учебная деятельность, компетентность, высшие учебные заведения, студенты первых курсов.

Irina Khavina, Yulia Chebakova

An extended abstract of a paper on the subject of:

“Research techniques of emotional readiness for successful educational activities of first year students in higher education institutions”

Problem setting. The modern labor market is increasingly raising the bar for young professionals. Every employer also places more and more demands on the graduates of the Higher Education when they choose new specialists. According to the “Strategy for Reforming Higher Education in Ukraine until 2020”, it is important to create an environment conducive to the selection and promotion of new (young) leaders of the academic community who are able to provide a new dimension to higher school management. Due to this, it becomes possible for future specialists to form a certain psychological readiness and abilities at a sufficiently high level, which he needs in his professional educational activity.

The severe pandemic situation in the world has affected many aspects of human life. This does not apply only to the medical side, but also to the economic, family, social aspects of human life, and it also impacts the education. Too many people have emotional burnout, which negatively affects a person. It is the first-year students who are not always emotionally ready to absorb educational information at a high level because of many reasons. That's why very important to explore how the first-year students are emotionally ready of the for educational activities.

First-year students are boys and girls aged 17 to 19. This age corresponds to the adolescent stage of the juvenile postnatal period of human ontogenesis. It is characterized by a rapid pace of physical and sexual development. This period of adolescent life is one of the most difficult and responsible in life. It is considered crisis because there are drastic qualitative

changes that affect all aspects of development and life of adolescents. Respectively, there is an actual task to form emotional readiness for the educational process in higher education among people of this age. This necessitates a more detailed consideration of the emotional readiness of first-year students for educational activities in the process of professional training in higher education institutions.

Recent research and publications analysis in which the solution to this problem is initiated and on which the author relies. The problem of future specialists' professional training and its improvement in higher education institutions is in the center of attention of many scientists G. Vasyanovych, R. Gurevich, I. Zyazyun, A. Kolomiets, S. Maksymenko, N. Nichkalo, V. Panok O. Pekhota, O. Palamarchuk, O. Ponomarev, S. Sysoeva, O. Romanovsky, N. Chepeleva and others.

Recently, the number of Ukrainian and foreign scientists researches increases that are aimed at studying the content of specialists' psychological and emotional readiness O. Asmolov, G. Ball, M. Dyachenko, T. Zhvania, L. Kandybovych, S. Maksymenko, V. Molyako and others.

At the same time, the current state of professional training has an insufficient elaboration of the problem of future specialists' emotional readiness in the first year for implementation of educational activity at the high level.

The urgency of the identified problem, its lack of development was led to the choice of our research topic.

Paper objective. Isolation of previously unsolved parts of the general problem addressed in this article. Recently, we can observe that significant and unpredictable changes are taking place in our environment in all areas of our lives. Everything will depend on the speed of human reaction. If person can quickly navigate and make decisions, he will survive, if not the avalanche of changes will take him into the abyss. And the emotional mood of the person plays an important role. Thus, there is the question and the need to consider the emotional component of future professionals in the structure of professional competence.

Paper main body. The purpose of the article is to determine and substantiate the emotional component of first-year students to successfully carry out educational activities in higher education institutions.

A summary of the main research material. The emotional component of the professional competence of future professionals has been widely reflected in research. Today we can observe that most people are not emotionally ready for quickly changes in everyday life. Due to the global introduction of quarantine, many people were unwilling to accept the changes in their lives, and many of them experienced stress that leads to depressive disorders.

Stress (from the English. Stress "load, tension; high voltage") - a set of nonspecific adaptive (normal) reactions of the body to the effects of various adverse stressors (physical or psychological), which disrupts its homeostasis, as well as the corresponding state of the nervous system (or the body as a whole).

Physiological stress was first described by Hans Selye as a general adaptation syndrome. He began to use the term "stress" later. The term "stress" was first introduced into physiology and psychology by Walter Cannon.

Currently, there are the following types of stress:

1. Eustress is stress caused by positive emotions, mobilizing the body.

2. Distress is a negative type of stress that the body cannot cope. It undermines human health and can lead to serious illness.

3. Emotional stress is a certain emotional process that accompanies stress and leads to adverse changes in the body. During this type of stress, the endocrine and autonomic nervous systems are activated.

4. Psychological stress is a type of stress caused by social factors.

The stress impact has two sides. On the one hand, stress is good in certain amounts. On

the other hand, frequent and prolonged stress begins to deplete the body, reducing its efficiency. Today, we can observe that almost all of us are victims of constant stress and especially young people. Adolescence is characterized by emotional instability and sharp mood swings (from exaltation to depression).

Adolescents' behavior is often unpredictable. They can show completely opposite reactions in a short period of time:

- purposefulness and persistence can be combined with impulsiveness; suddenly there is a thirst for activity can be dramatically replaced by apathy;

- overestimated self-confidence is quickly replaced by vulnerability and self-doubt; the need for communication is replaced by the desire to be alone.

Every teenager often has all such changes in the first year of study in higher education. And this is primarily due to the fact that a teenager is in an unfamiliar situation (higher education institution) he faces the greatest stress. In this case, the stressors will be everything: a new school, new teachers, new classmates, and new process of learning and so on. But it should be noted that stress is not harmful to the body itself (positive human emotions are also associated with stress), but its excessive intensity and impact on the body. Therefore, the successful learning activities of students in higher education institutions will be depends on their emotional readiness for stressors that they will have during the first year.

To investigate how emotionally students are ready to successfully study in higher education, we tested and conducted surveys among 135 first-year students of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" of the Department of Pedagogy and Psychology of Social Systems Management of the Academician Ivan Adreevich Zyazyun. We have developed and used the following methods: test "Figure of Higher Education Institutes", a questionnaire to focus on the content of educational activities, a questionnaire to identify the level of learning motivation.

Conclusions of the research. Spiritual and emotional well-being is a necessary condition for a person's success in any activity including education. Emotions play an important role in learning because the intelligence developing during learning is closely linked to the needs and satisfaction from the life. If our needs are met, we feel positive emotions, which in the future will make a passionate desire to learn and know.

Thus, one of the successful factors of purposeful formation of the Ukrainian national elite is the positive emotional readiness of young professionals for training in higher education institutions. To this end, methods have been developed and used to identify levels of educational motivation, interests and emotional

states in first-year students of higher education institutions to successful educational activities. In the future it is planned to develop methods of forming emotional readiness for successful educational activities among first-year students in higher education institutions.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний ринок праці все більше і більше підвищує планку для молодих фахівців. Кожен роботодавець при виборі нових фахівців, пред'являє вищі вимоги до випускників закладів вищої освіти. Згідно зі "Стратегіями розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки" пріоритетним є формування середовища сприятливого для відбору та просування нових (молодих) лідерів академічної спільноти, які спроможні надати нового виміру менеджменту вищої школи. Основною метою вищої освіти встановлено підготовку "... конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях" [1].

Завдяки чому стає можливим формування у майбутніх фахівців певної психологічної готовності та здатностей на достатньо високому рівні, які необхідні їм у професійній навчальній діяльності.

Ситуація з пандемією, що склалася в Світі, відбилася майже на всіх сторонах життєдіяльності людини. Це стосується не тільки медичної сфери, але і економічної та соціальної сторін життя людини. Не минула стороною пандемічна криза і сферу освіти на всіх її рівнях: дошкільна, середня, професійно-технічна, вища та інші. Достатня частка представників суспільства переживають емоційне вигорання, яке негативно впливає на людину в цілому. Саме студенти перших курсів не завжди емоційно готові на високому рівні сприймати навчальну інформацію, і це пов'язано з багатьма причинами. З огляду на зазначене постає актуальне питання розгляду міри емоційної готовності студентів перших курсів закладів вищої освіти до навчальної діяльності.

Студенти перших курсів - це юнаки і дівчата віком від 17 до 19 років. Цей вік відповідає підлітковому і юнацькому етапам ювенільного постнатального періоду онтогенезу людини, який характеризується

стрімким темпом фізичного та статевого розвитку. В житті підлітків він є одним з найбільш складних і відповідальних [16]. Він вважається кризовим, оскільки відбуваються різкі якісні зміни, що зачіпають всі сторони розвитку і життя молодих людей.

Завдання щодо формування у людей цього віку емоційної готовності до навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти зумовлює необхідність більш детального розгляду емоційної готовності студентів першого курсу до навчальної діяльності у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблемою дослідження особистісних якостей людини займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як: Б. Ананьева, С. Головіна, І. Зав'ялова, А. Маслоу, О. Романовський, Г. Олпорт, Н. Підбуцька, Г. Яворська та ін.

Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців та її удосконалення у закладах вищої освіти знаходиться в центрі уваги Г. Васяновича, Р. Гуревича, І. Зязюна А. Коломієць, С. Максименка, Н. Нічкало, В. Панок, О. Паламарчука, О. Пехоти, О. Пономарьова, С. Сисоєвої, Н. Чепелевої О. Романовського [9], та інших.

Психологи Б. Смирнов і Є. Долгополов у своєму дослідженні виявили важливість проведення аналізу щодо проблем у сфері життєдіяльності людей "у важких, не звичайних і не очікуваних умовах", що породжують психічну напруженість із крайньою формою її прояву - "стресом" [12, с.23].

Проблемою стресу та боротьби із ним займався науковець Климчук В., зокрема емоційною грамотністю і її роллю в спілкуванні з людьми і з собою, способами управління своїми емоціями, а також шляхами боротьби з емоційними ушкодженнями. Крім того, він запропонував способи подолання соціальних фобій, техніки, що допомагають налаштуватися на іншу людину і зрозуміти її бажання і потреби [7].

Питанням професійної підготовки студентів під час пандемії займалась Гура Т. Вона наголошує що, “система професійної підготовки майбутніх медиків у медичних коледжах повинна бути спрямована на формування у студентів життєвої стійкості, розвиток емоційно-вольової сфери особистості, сприяти їх психологічній стійкості в будь-яких непрогнозованих життєвих і виробничих ситуаціях” [6, с. 168].

Психологічною, соціальною адаптацією та дезадаптацією займалися Бойко І., Березин Ф., Березовин Н. Науковці наголошують що, професійна адаптація зумовлює поглиблення знань, умінь та навичок, духовне зростання особистості та успішне оволодіння майбутньою професією [2, 3, 4].

Разом із цим, сучасний стан професійної підготовки виявляє недостатній рівень розробленості проблеми емоційної готовності майбутніх фахівців на перших курсах до здійснення на високому рівні навчальної діяльності.

Актуальність визначеної проблеми, її недостатня розробленість зумовили вибір теми нашого дослідження.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Останнім часом можемо спостерігати, що в оточуючому нас середовищі відбуваються значні і непередбачувані зміни в усіх сферах нашого життя. І тут все буде залежати від швидкості реакції людини. Якщо вона може швидко зорієнтуватися і прийняти рішення, то виживе, не зможе - то лавина змін знесе його в прірву. В такій ситуації важливу роль відіграє емоційний настрій людини. Таким чином, постає питання та необхідність розгляду емоційного компонента у структурі професійної компетентності майбутніх фахівців.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є визначення та обґрунтування емоційної готовності студентів першого курсу успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналізуючи наукові праці, звернули увагу що, емоційна складова професійної компетентності майбутніх фахівців знайшла широке відображення у наукових дослідженнях. Сьогодні можемо спостерігати, що більшість людей емоційно не готові до стрімких змін у повсякденному житті. У зв'язку з всесвітнім введенням

карантину у багатьох з них спостерігалися стресові стани, що призводять до депресивних розладів. Стрес (від англ. Stress “навантаження, напруга; стан підвищеної напруги”) - сукупність неспецифічних адаптаційних (нормальних) реакцій організму на вплив різних несприятливих факторів-стресорів (фізичних або психологічних), що порушує його гомеостаз, а також відповідний стан нервової системи організму (або організму в цілому).

Вперше фізіологічний стрес описаний Гансом Сельє як загальний адаптаційний синдром. Термін “стрес” він почав використовувати пізніше. Сам же термін “стрес” вперше до фізіології і психології ввів Уолтер Кеннон.

У науковій літературі найбільш часто зустрічаються такі різновиди стресу:

1. Еустрес - стрес, викликаний позитивними емоціями, що мобілізує організм.

2. Дистрес - негативний тип стресу, з яким організм не в силах впоратися. Він підриває здоров'я людини і може призвести до важких захворювань.

3. Емоційний стрес - це певні емоційні процеси, які супроводжують стрес, і ведуть до несприятливих змін в організмі. Під час цього виду стресу активізується ендокринна і вегетативна нервова системи.

4. Психологічний стрес - це вид стресу, обумовлений соціальними факторами [10, 13].

Вплив стресу має дві сторони. З одного боку стрес хороший у певних кількостях. З іншого боку, часті й тривалі стреси починають виснажувати організм, знижуючи його працездатність. Сьогодні ми можемо спостерігати, що майже всі ми стаємо жертвами безперервного стресу і особливо до цього схильні молоді люди.

Студенти перших курсів недавно тільки закінчили школу. Юнацький вік характеризується емоційною нестійкістю і різкими коливаннями настрою (від екстазії до депресії). Поведінка юнаків часто буває непередбачуваною, за короткий період вони можуть продемонструвати абсолютно протилежні реакції:

- цілеспрямованість і наполегливість у одній справі може поєднуватися з імпульсивністю; раптова спрага до діяльності різко може змінитися апатією;

- підвищена самовпевненість швидко змінюється вразливістю і невпевненістю в собі; потреба в спілкуванні змінюється бажанням усамітнитися [11, 14].

Дуже часто зміни кожен юнак відчуває на перших курсах навчання в закладах вищої освіти. І пов'язано це, передусім, з тим, що юнаки потрапивши до незнайомої ситуації, а це і є вищий навчальний заклад, стикаються з найсильнішим стресом. До стресових можна зарахувати фактори: новий навчальний заклад, нові викладачі, нові одногрупники, новий процес навчання тощо. Але варто зазначити, що для організму шкідливий не сам по собі стрес (позитивні емоції людини теж пов'язані зі стресом), а його надмірна інтенсивність і вплив на людину в цілому. Тому на успішну навчальну діяльність студентів у закладах вищої освіти буде впливати рівень емоційної готовності до впливу стресових факторів, що підстерігають їх протягом перших курсів [15].

З метою встановлювання рівня емоційної готовності студентів успішно здійснювати навчальну діяльність під час пандемії в закладах вищої освіти нами було проведено констатувальний експеримент, під час якого було здійснено тестування та опитування серед студентів перших курсів Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І. А. Зязюна. У дослідженні, яке тривало протягом 2019-2021 навчальних років, взяло участь 236 студентів спеціальності "Психологія". Нами були розроблені та використані наступні методики: тест "Малюнок закладу вищої освіти", опитувальник орієнтації на зміст навчальної діяльності, анкета для виявлення рівня навчальної мотивації. За результатами дослідження діагностичних методик було виділено три рівні емоційної готовності успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти - високий, середній та низький рівні.

Тест "Малюнок закладу вищої освіти", призначений для визначення ставлення студента до закладу вищої освіти і рівня навчальної тривожності. За основу тесту нами була взята проєктна методика "Малюнок школи" діагностики особистості, де випробуванням пропонується створити сюжетну картинку, завершити незакінчені пропозиції та інші. У цій методиці відповіді на завдання не можуть бути правильними або неправильними, тут можливий широкий діапазон різноманітних рішень [5, 8]. При цьому передбачається, що характер відповідей респондента визначається особливостями

його особистості, які "проєктуються" в його малюнку. Мета проєктивної методики: визначення ставлення студента до закладу вищої освіти і рівня навчальної тривожності.

Для проведення тесту кожному студенту видають чистий стандартний аркуш паперу, кольорові олівці і просять намалювати заклад, де вони будуть отримувати свою нову професію.

Обробка результатів оцінюється за трьома показниками:

1. кольорова гамма,
2. лінія і характер малюнка,
3. сюжет малюнка.

При аналізі малюнка за кожним із цих показників виставляється бальна оцінка, потім бали складаються.

1. Колірна гамма.

1 бал - в рівній мірі присутні світлі і темні тони;

2 бали - в малюнку переважають яскраві, чисті, світлі тони і їх поєднання (жовтий, світло-зелений, блакитний і інше);

0 балів - малюнок виконаний у темних тонах (темно-коричневий, темно-зелений, чорний);

2. Лінія і характер.

1 бал - в малюнку присутні обидві характеристики;

2 бали - об'єкти промальовані ретельно і акуратно; використовуються довгі, складні лінії різної товщини, немає «розривів» контуру;

0 балів - об'єкти зображені нарочито, недбало, схематично; лінії подвійні, перериваються, однакової довжини і товщини, слабка лінія.

3. Сюжет малюнка.

1 бал - слабо відтворено сюжет;

2 бали - симетричне зображення (малюнок закладу вищої освіти займає центральне місце на аркуші); наявність деталей і прикрас, елементів декорування, зображення різних предметів, що оживляють пейзаж (квіти, дерева, плакати, прапори і ін.); зображення людей, пори року - весна, літо (світить сонце, немає хмар); зображення світлого часу доби;

0 балів - асиметричність малюнка; відсутність деталей і прикрас; відсутність на малюнку людей, пори року - осінь, зима (темне небо, йде дощ або сніг); час доби - ніч або вечір.

Після завершення тестування підраховуємо кількість набраних балів за кожним показником. Сума балів співвідноситься з рівнем тривожності респондента. Отримані бали розподіляються наступним

чином: 6-5 балів (низька тривожність) - у студента склалося емоційно благополучне ставлення до закладу вищої освіти й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з викладачами;

4-2 бала (середня тривожність) - у студента є деяка тривога з приводу навчання як у незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про

навчальну діяльність, формувати позитивне ставлення до учасників навчального процесу;

1-0 балів (висока тривожність) - у студента явно виражений страх перед закладом вищої освіти; часто це призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, труднощів у спілкуванні з одногрупниками та викладачами. Результати тесту представлені у таблиці 1

Таблиця 1

Визначення ставлення студента до закладу вищої освіти і рівня навчальної тривожності

Рівень навчальної тривожності	Ставлення студента до закладу вищої освіти 2019-2020 рік		Ставлення студента до закладу вищої освіти 2020-2021 рік	
	Кількість студентів	%	Кількість студентів	%
Висока	17	22,6	76	47,2
Середня	30	40	58	36
Низька	28	37,4	27	16,8
Всього студентів	75	100	161	100

Отже, згідно з виявленням ставлення студентів до закладу вищої освіти і рівнів їх навчальної тривожності можемо зробити висновок. По-перше, на початку пандемії коронавірусу більшість студентів мали низький (37,4%) та середній (40%) рівні навчальної тривожності. Це свідчить про позитивне ставлення до закладу вищої освіти. Також є невелика кількість студентів із високим рівнем навчальної тривожності (22,6%). Це свідчить про те, що у цих студентів є деякі труднощі з позитивним ставленням до закладу вищої освіти.

По-друге, у зв'язку з пролонгацією дії карантинних заходів під час пандемії коронавірусу можемо спостерігати підвищення кількості студентів із негативним ставленням до закладу вищої освіти. Так кількість студентів із високим рівнем навчальної тривожності збільшилась до 47,2 %, що майже на 25% вище, ніж у попередньому навчальному році. Незначні зменшення позитивного ставлення до закладу вищої освіти спостерігаються у студентів із середнім рівнем навчальної тривожності. Так середній рівень навчальної тривожності зменшився всього на 4%, ніж у попередньому навчальному році. Значні зміни можемо виявити серед студентів із низьким рівнем навчальної тривожності. В порівнянні з попереднім навчальним роком рівень навчальної тривожності знизився до 16,8%, що на майже 21% нижче. Це свідчить про те, що у студентів, виросла навчальна

тривожність та збільшився рівень негативного ставлення до закладу вищої освіти.

Опитувальник орієнтації на зміст навчальної діяльності спрямовано на вивчення наявності внутрішньої позиції студента.

Питання:

1. Кожного ранку ви хочете йти до закладу вищої освіти?

- А - дуже хочу;
- Б - так собі, не знаю;
- В - не хочу;

2. Чому ви йдете до закладу вищої освіти?

- А - інтерес до навчання;
- Б - інтерес до зовнішньої атрибутики;
- В - позанавчальний інтерес;

3. Готуетесь ви до занять? Як ви готуетесь?

- А - читаю нову наукову літературу;
- Б - придбання зошитів ручок та олівців;
- В - заняття, що не належить до закладу вищої освіти;

4. Чи подобається вам у закладі вищої освіти? Що вам подобається (НЕ подобається) найбільше?

- А - заняття, що не мають аналогів в інших закладах вищої освіти;
- Б - позанавчальні заняття та інші, не пов'язані з учінням моменти: заняття в позаурочну годину, особистість викладачів, зовнішній вигляд закладу вищої освіти;
- В - заняття художньо - фізкультурного циклу;

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ЗМІСТУ

5. Якби вам не треба було ходити до закладу вищої освіти, чим би ви займалися вдома, як би ви проводили свій день?

А - заняття навчального типу;

Б - позанавчальні заняття: малювання, конструювання;

В - заняття, що не мають відношення до закладу вищої освіти: ігри, гуляння, допомога по господарству, догляд за тваринами.

Результат 10-9 балів (високий рівень) говорить про високу навчальну орієнтацію студента і позитивне ставлення до закладу вищої освіти (внутрішня позиція досить сформована);

8-5 балів (середній рівень) свідчать про переважно інтерес студента до зовнішньої атрибутики життя у закладі вищої освіти (початкова стадія формування внутрішньої позиції студента);

4-0 балів (низький рівень) - студент не проявляє інтересу до закладу вищої освіти (внутрішня позиція не сформована).

Результати опитування серед студентів про їхню орієнтацію на зміст навчальної діяльності у закладах вищої освіти представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення наявності внутрішньої позиції студента під час навчальної діяльності у закладах вищої освіти

Рівень внутрішньої позиції	Визначення орієнтації на зміст навчальної діяльності студента до закладу вищої освіти 2019-2020 рік		Визначення орієнтації на зміст навчальної діяльності студента до закладу вищої освіти 2020-2021 рік	
	Кількість студентів	%	Кількість студентів	%
Висока	29	38,6	22	13,7
Середня	33	44	82	49
Низька	13	17,4	57	35,3
Всього студентів	75	100	161	100

Результати проведеного опитування говорять про те, що під час тривалого перебування студентів на карантині у зв'язку з пандемією коронавірусу значно збільшилась кількість студентів з 13 до 57, (на 18%) з низькою внутрішньою позицією та зменшилась кількість студентів с високим рівнем внутрішньої позиції (25%). Це свідчить про те, що під час карантину значно знизилась навчальна орієнтація студента і його позитивне ставлення до закладу вищої освіти. Але залишилася велика кількість студентів із середнім рівнем внутрішньої позиції (49%), що свідчить про початкову стадію формування внутрішньої позиції студента.

Анкета для виявлення рівня навчальної мотивації розроблена з метою встановлення рівня мотивації до навчальної діяльності під час професійної підготовки у закладах вищої освіти студентів перших курсів. Вона складається з десяти питань, зокрема:

1. вам подобається навчатись у закладі вищої освіти чи не дуже?

2. вранці, коли ви прокидаєтесь, ви завжди з радістю йдете до закладу вищої освіти або вам хочеться залишитися вдома?

3. якби викладач сказав, що завтра є можливість приходити не всім, ви б пішли до закладу вищої освіти або залишилися вдома?

4. вам подобається, коли у вас скасовують які-небудь заняття?

5. ви хотіли би, щоб давали домашнє завдання?

6. ви хотіли би, щоб у закладі вищої освіти було більше розважальних заходів?

7. ви часто розповідаєте про заклад вищої освіти батькам, друзям?

8. ви хотіли би, щоб у вас були менш вимогливі викладачі?

9. у вас багато друзів у закладі вищої освіти?

10. вам подобаються ваші одногрупники?

За кожен позитивну відповідь на питання 1, 2, 3, 5, 7, 9, 10 і негативні відповіді на питання 4, 6, 8 оцінюємо в три бали. Нейтральні відповіді в 1 бал. Відповіді, що не збігаються з ключем, оцінюються в 0 балів. Результати анкетування представлені у таблиці 3.

Встановлення рівнів навчальної мотивації студентів перших курсів закладів вищої освіти

Рівень навчальної мотивації	Визначення навчальної мотивації студентів перших курсів закладів вищої освіти 2019-2020 рік		Визначення навчальної мотивації студентів перших курсів закладів вищої освіти 2020-2021 рік	
	Кількість студентів	%	Кількість студентів	%
Висока	38	38,6	18	13,7
Середня	31	44	69	49
Низька	9	17,4	74	35,3
Всього студентів	75	100	161	100

Після проведення анкетування бачимо наступні результати. На початку пандемії було студентів з високою (38,6%) та середньою (44%) навчальною мотивацією під час професійної підготовки у закладах вищої освіти. Незначна кількість студентів мають низький рівень (17,4%) навчальної мотивації. Це свідчить про те, що більшість студентів перших курсів мотивовані до навчальної діяльності, але під час продовження карантинних заходів щодо пандемії коронавірусу навчальна мотивація студентів знизилась.

Кількість студентів з високим рівнем навчальної мотивації знизилась на майже на 25%. У той же час кількість студентів із низьким та середнім рівнем зросла на майже на 18% та 5% відповідно.

Рівень емоційної готовності студентів першого курсів успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти було визначено як середнє арифметичне за всіма результати проведених методик. Результати дослідження представлені у таблиці 4.

Таблиця 4

Рівень емоційної готовності студентів першого курсів успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти

Рівень емоційної готовності	Визначення емоційної готовності студентів перших курсів закладів вищої освіти 2019-2020 рік		Визначення емоційної готовності студентів перших курсів закладів вищої освіти 2020-2021 рік	
	Кількість студентів	%	Кількість студентів	%
Висока	30	40	38	23
Середня	29	37	70	44
Низька	16	23	53	33
Всього студентів	75	100	161	100

Отже, згідно з результатами дослідження бачимо, що більшість студентів 2019-2020 навчального року мають високий (40%) та середній (37%) рівні емоційної готовності успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти. Незначна кількість студентів (23%) мають низьку емоційну готовність. Але з часом емоційна готовність студентів значно знизилась. Кількість

студентів, що мали високий рівень емоційної готовності знизився на 17%, а тих, що мали середній рівень емоційної готовності збільшився на 7%, із низьким рівнем - зросла на 10%.

Наочно рівні емоційної готовності студентів перших курсів успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти можемо побачити на рисунку 1.

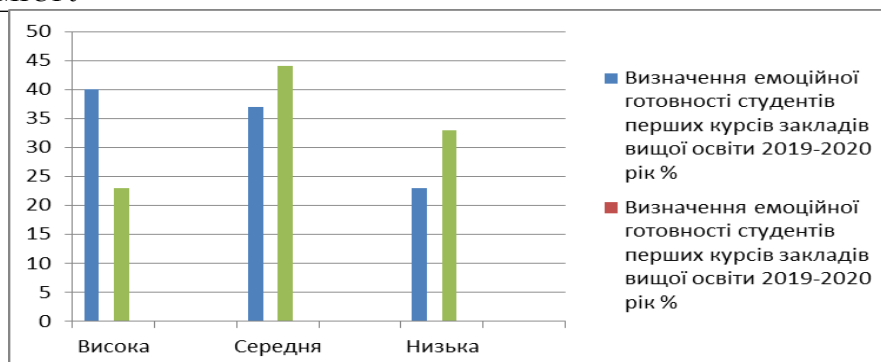

Рис. 1. Рівень емоційної готовності студентів перших курсів успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розробок у даному напрямку. Необхідною умовою успішності людини в будь-якій діяльності, в тому числі і в навчальній, є духовне та емоційне благополуччя. Емоції відіграють велику роль у навчальній діяльності тому що, інтелект, який розвивається під час навчання тісно пов'язаний із потребами та задоволеністю від життєдіяльності. Якщо наші потреби задовольняються, то ми відчуваємо позитивні емоції, які у подальшому будуть провокувати у нас виникнення та утвердження пристрасного бажання пізнавати і вчитися.

Під час пандемії коронавірусу у багатьох студентів виникають деякі труднощі з позитивним ставленням до закладу вищої освіти. У деяких виявляється страх перед ним. Все це пов'язане з навчанням у незнайомій ситуації для студента, що призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, виникненні непорозуміння у спілкуванні з одногрупниками та викладачами.

Список літератури:

1. Про вдосконалення вищої освіти в Україні №210/2020 від 3 червня 2020 року. Проект Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки, підготовлений на виконання Указу Президента України Володимира Зеленського [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
2. Березин Ф. Б. Адаптація та дезадаптація людини / Ф. Б. Березин. – Л.: Лімбус. – 1988. – С. 430
3. Березовин Н. О. Адаптація студентів до життєдіяльності в ВНЗ / Н.О. Березовин. – М.: Аграф. – 2001. – С. 321

Пролонгація карантинних заходів під час пандемії коронавірусу негативно впливає на емоційну готовність студентів перших курсів успішно здійснювати навчальну діяльність у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти. У студентів 2020-2021 навчальних років значно знизилась емоційна готовність порівняно з 2019-2020 навчальним роком на 17%, 7% та 10 % відповідно до високого, середнього та низького рівнів.

Отже, одним із успішних факторів цілеспрямованого формування національної еліти України є позитивна емоційна готовність молодих фахівців до навчальної підготовки у закладах вищої освіти. З цією метою були розроблені та використані методики, що дозволяють виявити рівні навчальної мотивації, інтересів та емоційних станів у студентів перших курсів закладів вищої освіти до успішної навчальної діяльності. У подальшому планується розробка методик формування емоційної готовності до успішної навчальної діяльності серед студентів перших курсів у закладах вищої освіти.

4. Бойко І. І. Психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання / І. І. Бойко. – К.: "НПУ". – 1999. – С. 30
5. Бурлачук Л. Ф. Введение в проективную психологию / Бурлачук Л. Ф. – Киев: Ника-Центр. – 1997. – С. 128
6. Гура Т. В. Особенности подготовки медицинских специалистов при оказании паллиативной помощи в Украине в период пандемии / Т. В. Гура (2020), "Performanțe într-o economie competitivă (ediția 7) : culegere lucrări științifice Conferinței Științifice Internaționale în zilele de 24-25 septembrie 2020", Chișinău: Impresum, pp. 167–175
7. Климчук В. А. Практическая психология, или как подобрать ключик к

любому человеку / В. А. Климчук. – Харьков: Книжный клуб. – 2016. – С. 416

8. Микляева А. В. Применение проективной методики “Школа зверей” в работе школьного психолога / А. В. Микляева. – Минск: Психологическая служба. – 2004. – № 3. – С. 78–76

9. Романовський О. Г. Інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи / О. Г. Романовський // Інформаційні технології і засоби навчання (Information Technologies and Learning Tools). – 2018. – том 64. – № 2. – С. 185–196

10. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье – М.: Прогресс. – 1979. – С. 123

11. Слободчиков В. И., Исаев Е. И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека. – М.: Школьная пресса. – 2000

12. Смирнов Б. А., Долгополов Е. В. Психология деятельности экстремальных

ситуациях / Б. А. Смирнов, Е. В. Долгополов. – Х.: Изд-во: Гуманитарный центр. – С. 276

13. Тарабрина Н. В. Практическое руководство по психологии посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина та др. ч. 1. Теория и методы. – М.: Изд-во: Когито-Центр. – 2007. – С. 12–13

14. Туревская Е. И. Возрастная психология [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.tula.net/tgpu/resources/turevskaya/index.htm>

15. Черкашин А. Психолого-педагогічні умови формування особистісної зрілості у студентів / А. Черкашин // Теорія і практика управління соціальними системами: щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2018. – № 3. – С. 86–100

16. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (english). – Fifth. – Arlington (2013), VA.: American Psychiatric Publishing, pp. 271–280

References:

1. Draft Strategy for the Development of Higher Education of Ukraine for 2021–2031, prepared pursuant to the Decree of the President of Ukraine Volodymyr Zelensky, available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

2. Berezin, F. B. (1988), “Adaptation and maladaptation of man”, L.: Limbus, p. 430

3. Berezovyn, N. O. (2001), “Adaptation of students to life in higher education”, M.: Agraf, p. 321

4. Boyko, I. I. (1999), “Psychological adaptation of adolescents to new learning conditions”, K.: “NPU”, p. 30

5. Burlachuk, L. F. (1997), “Introduction to projective psychology”, Kiev: Nika-Center, p. 128

6. Gura, T.V. (2020), “Peculiarities of training of medical specialists in providing palliative care in Ukraine during the pandemic”, “Performance of competitive economics (edition 7): Curegere lucrări științifice Conferinței Științifice Internaționale de Septembrie 25–25”, Chișinău: Impressum, p. 167–175

7. Klimchuk, V. A. (2016), “Practical psychology, or How to choose the key to any person”, Kharkiv: Book Club, p. 416

8. Miklyaeva, A. V. (2004), “Application of the projective method “School of animals” in the work of a school psychologist”, Minsk: Psychological service, no. 3, pp. 78–76

9. Romanovsky, O. G. (2018), “Innovative way of organizing information in the educa-

tional process of higher school”, “Information Technologies and Learning Tools”, vol. 64, no 2, pp.185–196

10. Selye G. (1979), “Stress without distress”, M.: Progress, p.123

11. Slobodchikov, V. I., Isaev, E. I. (2000), “Fundamentals of psychological anthropology. Psychology of human development”, Moscow: School Press

12. Smirnov, B. A., Dolgopalov, E. V. “Psychology of activity in extremesituations”, H.: izd-vo: Humanitarian Center, p. 276

13. Tarabrina, N. V. (2007), “Practical guide to the psychology of post-traumatic stress”, “Theory and methods / under the general editorship of Tarabrina, N. V.”, M.: Publishing House: Kogito-Center, pp. 12–13

14. Turevskaya, E. I. “Agepsychology”, a available at: <http://www.tula.net/tgpu/resources/turevskaya/index.htm>

15. Cherkashin, A. (2018), “Psychological and pedagogical conditions for the formation of personal maturity in students”, “Theory and practice of management of social systems: a quarterly scientific-practical journal”, Kharkiv: NTU “KhPI”, no. 3, pp. 86–100

16. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (english). – Fifth. – Arlington (2013), VA.: American Psychiatric Publishing, pp. 271–280

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2021